

(Bijdrage aan het *Liber Amicorum Luc Pauwels*, oktober 2015)

Het verdrag van Maastricht (7-2-1992, in werking op 1-11-1993) legde de grondslag voor de Europese Unie, een politieke waar tot dan toe alleen een economische unie bestaan had. Te dien tijde was er een door de Europese instellingen gepromote hoera-sfeer, best belichaamd in het eurosongliedje van Toto Cutugno: 1992: *Ensieme* ("samen"). In natiebewuste kringen daarentegen bestond veel tegentand tegen deze vernieuwing. Ook in rechtse kringen, waar men erg aan de soevereine natiestaat gehecht was, wees men de gedachte van een Europese Unie af. De Franse staatsnationalist Jean-Marie Le Pen noemde de aanhangers van soevereiniteitsoverdracht van de lidstaten naar het Europese niveau

"fédérastes"

, en bracht in herinnering dat Frankrijk al eeuwen vóór de Revolutie de natiestaat en de tegenstand tegen de Europese eenwording in een "rijk" belichaamd had. Waarop het standpunt van de

Nouvelle Droite

door Alain de Benoist aldus werd samengevat:

"Je suis un de ces fédérastes."

Deze denkschool was namelijk maar

"nouvelle"

doordat ze het aftandse nationalisme rond de natiestaat afwees. Die is te groot voor de kleine problemen, die beter op plaatselijk niveau aangepakt worden, en te klein voor de grote, waarvoor een supranationale federatie meer geëigend is. Maastricht werd aldus aanleiding voor een bezinning op de Europese Rijksgedachte.

Het was net in die tijd dat ikzelf de redactie van *Teksten, Kommentaren en Studies* vervoegde, met als eerste artikel “Europa en de dreiging van de islam”. Luc Pauwels had mij kennelijk bij de redactie gehaald als tegenwicht voor de verschillende islamofiele redactieleden. Hun islamvoorliefde volgde uit ofwel een discreet antisemitisme, of en vooral uit het traditionalisme van de Franse islambekeerling René Guénon. Deze mensen behoren al lang niet meer tot de redactie, maar toen was hun invloed groot en typisch voor een bepaalde rechtse traditie, waartoe onder meer de islamofiel Heinrich Himmler behoord had. Pauwels zelf was niet zo geestdriftig over de islam, waartegen twee belichamingen van de Europese Rijksgedachte, de Karolingers (Poitiers 731) en de Habsburgers (Wenen 1523, Lepanto 1571, en Wenen 1689), zich hadden moeten verdedigen.

Pro Europese eenwording

Het *TeKoS*-nummer dat mijn eerste artikel bevatte, was hoofdzakelijk gewijd aan “Europa, de Rijkstraditie”. Het richtinggevende stuk van Luc Pauwels droeg als titel: “Maastricht: ja, toch. Over de lange weg van de liberale EEG naar de Europese rijksgedachte” (*TeKoS* 68, p.55-74). Aanleiding was de aanzienlijke weerstand tegen deze mijlpaal in de Europese integratie. Toen zoals nu fixeerden talloze figuren in het Vlaamsgezinde of het vaagweg rechtse kamp zich op bepaalde thema’s of doelstellingen maar ze verloren daarbij het grotere geheel uit het oog. Op staatkundig vlak streefden zij naar een Vlaamse staat maar ze weigerden de nood aan Europese éénwording daarin te betrekken. Die gehechtheid aan het nationale niveau gold voor mensen in Frankrijk of Nederland met een sterk natiegevoel (vandaag bv. de Nederlander Thierry Baudet), maar ook voor Vlamingen zonder “vaderland om te beminnen”. Pauwels zette hun horloge op 1992 en wees op de noodzaak tot gestructureerde samenwerking op continentaal niveau. Tevens herinnerde hij eraan dat dit geen nieuw ideaal was maar een moderne belichaming van de aloude Rijksgedachte.

De Gouden Bul, een soort grondwet van het Heilige Roomse Rijk, uitgevaardigd door keizer Karel IV vlak na zijn kroning in 1355, stelde: "Het Heilige Roomse Rijk bestaat uit verscheidene naties, met hun zeden en leefgewoonten en hun verschillende talen en wetten." Typisch voor het Rijk, en contrasterend met de jacobijnse natiestaat, is de eerbied voor verschil en eigenheid. Daarbij stipte Pauwels aan: "De Rijksgedachte is in essentie federaal en nooit imperialistisch."

De Europeanen, of althans de minderheid die een volwassen politiek bewustzijn heeft, beseft de noodzaak om aan één zeel te trekken tegen enkele vijanden, zoals het communisme destijds en de islam vandaag. Maar deze negatieve reden tot saamenhorigheid zal niet veel effect hebben zonder de positieve redenen. Pauwels ziet vooral de geopolitieke mogelijkheden die ontstaan in geval van een bestuurlijke eenheid, en de herwaardering van de geestelijke dimensie van Europa als "een in de geschiedenis verworteld concept van evenwicht en stabiliteit, van soevereiniteit in eigen kring, van federaal gelaagde machtsdeling, van imperium zonder imperialisme".

Decentralisering

Pauwels stond niet alleen met de opvatting van gelaagde soevereiniteit, met supranationale (“imperiale”), nationale en plaatselijke niveau’s. In 1990 bracht Aleksandr Solzjenitsyn zijn boek *Rebuilding Russia*

uit (verschuiving voor de Engelse titel, mijn Russisch is wat roestig). Daarin bekritiseert hij de toenmalige hervormingen door Michail Gorbatsjov (

glasnost

/openheid en

perestroika

/herstructurering) als weliswaar juist maar te lauw, en ontplooit hij een ambitieuze visie voor zijn vaderland. Profetisch daarin was bijvoorbeeld zijn pleidooi voor een particulier bedrijfsleven maar met wettelijke beperkingen op de concentratie van kapitaal, dat waar in het volgende decennium juist de fabelachtige rijkdom van de “oligarchen” ofte “roofbaronnen” een bron van sociaal onrecht en verarming door ontwaarding van lonen en uitkeringen zou worden. Ook zijn tirade tegen de vulgaire genotzuchtige cultuur die uit (of liever: via) het Westen ingevoerd werd, zal in

Westerse conservatieve kringen op goedkeuring onthaald worden. Alleszins, in staatkundig opzicht spreekt hij zich uit voor

een gedecentraliseerde samenleving geclusterd rond 40 steden met plaatselijk zelfbestuur en “gebouwd van beneden naar boven”. Voor de minderheden wil hij cultureel en, afhankelijk van hun grootte, diverse graden van politiek zelfbestuur. Zijn sleutelwoord is “decentralisering”, echter onder de koepel van één Rijk.

Pauwels wijst de jacobijnse invulling van de beoogde Europese staat af: naast de anti-Europese staatsnationalisten waren er immers ook pan-Europese staatsnationalisten zoals de als “extreemrechts” geboekstaafde Jean Thiriart, die opkwam voor een Europa opgevat als “één natie, één staat”. Dat begrip van Europa zou tot dezelfde kwalen geleid hebben als het jacobinisme op nationaal niveau. Wij merken op dat deze geforceerde eenmaking hier en daar binnen de Europese instellingen wel degelijk opgang maakt, vooral in de gerechtelijke sfeer. Denk bv. aan het annuleren van een Vlaams taalbeleid in de Rand omdat de Franstalige “minderheid” op Europees niveau over “mensenrechtenschendingen” ging klagen. Tegenover dat feitelijke jacobinisme stelt hij het federalisme van, als eerste, de Duits-Friese humanist Johan Althaus ofte Althusius (*Politica*, 1603). Deze verdeling van soevereiniteit tussen de verschillende bestuursniveau’s is bij uitstek “het organisatiesysteem om de maatschappelijke realiteiten van een ingewikkelde samenleving recht te laten wedervaren in al hun aspecten”.

Maar ook het “Europa der volkeren” van de regionalisten kan niet op zijn onverdeelde geestdrift rekenen: “Sommige historisch gegroeide naties, met een intern regionaal evenwicht, moeten zeker niet uit elkaar worden gerukt, alleen omdat ze niet in het schema passen van een regionalistisch Europa met regio’s die allemaal 5 à 6 miljoen inwoners tellen.” Inderdaad, zelfs België had zulke geslaagde meervolkerenstaat kunnen geworden zijn, maar het is anders gelopen. Typisch voor Luc Pauwels is alleszins dat hij niet uitging van een ideëel schema, maar van de werkelijkheid. Daarin zijn situaties van verschillende volkeren nu eenmaal verschillend, zodat ze een verschillende staatkundige regeling verdienen: “Tussen geen twee Europese volkeren is de relatie dezelfde.”

Binnen het Europese Rijk ziet hij dan ook volop plaats voor differentiatie en asymmetrie, voor een eigensoortige status voor de diverse geledingen van het grote geheel, die bovendien inwendig een verschillende bestuursvorm kunnen hebben. Hij stelt hierbij het Britse Rijk tot voorbeeld, waarin Noord-Ierland, Schotland, Wales, het eiland Man en de Kanaaleilanden (en verderaf bv. Canada) elk een andere status hebben, verder van of dichterbij de Britse Kroon. Dat contrasteert met de symmetrie en eenvormigheid tussen de Franse departementen of de staten van de VS. Het Rijk is een organisch geheel, waar niemand rechtstreeks burger van is, maar wel via intermediaire structuren zoals gewesten en gemeenten.

De lezer doet er goed aan, het hele artikel te herlezen. Het is één van Pauwels meest doordachte, en mogelijk zelfs het belangrijkste. Het is tekenend voor zijn zeer evenwichtige, breed geïnformeerde en uitzonderlijk geïnspireerde benadering van een voor ons cruciaal onderwerp, namelijk de staatkundige toekomst van ons werelddeel.

Eenheidsmunt

Vanuit zijn warm hart voor Europa is hij het proces van eenwording blijven begeleiden. In de recente financieel-economische crisis hebben velen voor een opzeggen van de eenheidsmunt en de terugkeer naar de nationale munten gepleit. Op informele fora ging Pauwels daar fel tegenin. Althans voor Vlaamsgezinden zou dit argument van hem veel gewicht in de schaal moeten werpen: als de Belgische frank nog had bestaan, zou hij zeker in deze financieel woelige tijden als veilige haven gefungeerd hebben, en als chantagemiddel tegen het “avonturisme” van de flaminganten die de Belgische eenheid willen opblazen. De euro daarentegen neutraliseert het zeer belangrijke financiële aspect van de Belgische boedelscheiding, want alle brokstukken van het koninkrijk (of zij nu naar Frankrijk, Luxemburg, Duitsland of Nederland gaan, of onafhankelijk worden) gebruiken voor en na in ieder geval de eenheidsmunt. Aldus gaat een verantwoordelijke zorg voor de Europese eenwording hand in hand met de bekommernis om het regionale en volksnationale niveau.

Zo wist Luc Pauwels de Vlaams-nationale agenda in een veel bredere visie te integreren. Dezelfde Rijksgedachte toegepast op de Vlaamse situatie leidde tot heel wat originele ideeën die de flamingantische hoofdstroom niet zou lusten, hoewel ze volmaakt verdedigbaar zijn. Om maar wat te noemen: terwijl onze politieke partijen de “afschaffing van de provincies” aankondigen, heeft Pauwels gepleit voor de herwaardering van de provincie. Hoofdargument was dat het behoren tot een provincie een reëel aangevoelde identiteit is, een ander dat aan het provinciale niveau bij ons ook een gelijkwaardig bestuursniveau in Nederland beantwoordt, wat nuttig is bij het weder samengroeien van wat in 1830 uiteengereten werd. Vooral de levende provinciale identiteit is het soort maatschappelijke werkelijkheid waar de Rijksgedachte rekening mee wil houden. In de loop van haar geschiedenis heeft het Vlaams-nationalisme wat jacobijnse vooroordelen en reflexen overgenomen. Een fundamentele bezinning op de beginselen van een bestuurlijke gelaagdheid en van de organische groei van bestuursvormen dringt zich dan ook op.

Luc Pauwels en Europa

Written by Koenraad Elst

Monday, 09 November 2015 17:16 -

Weinigen hebben zich ermee bezig gehouden, maar gelukkig was er Luc Pauwels. Ondergetekende is één van de degenen die aan hem een omdenken van de grote politieke vraagstukken te danken hebben.